

بسمه تعالی

«جهش تولید با مشارکت مردم»

جناب آقای داعی

مدیر کل محترم راه و شهرسازی استان خراسان رضوی

موضوع: ابلاغ شیوه نامه طراحی مساجد

باسلام و احترام:

نظر به اهمیت طراحی خدمات روبنایی و افزایش کیفیت طراحی و زیست شهری، به پیوست "شیوه نامه طراحی مساجد" که در جلسه کمیته فنی طرح های معماری سازمان با حضور نمایندگان سازمان اوقاف و امور خیریه مورد بررسی و تصویب قرار گرفته است، جهت بهره برداری لازم ابلاغ می گردد.

مقتضی است مفاد شیوه نامه فوق توسط مشاورین طرح مساجد لحاظ گردد و در کمیته های فنی بررسی و تصویب طرح های ادارات کل استان ها نیز ملاک عمل قرار گیرد.

علی نبیان
معاون وزیر راه و شهرسازی

رونوشت:

جناب آقای صادقیان فر معاون محترم فنی و مهندسی جهت اقدام لازم.

اداره کل راه و شهرسازی استان خراسان رضوی	
شماره: ۱۵۵۹۷۷	تاریخ: ۱۴۰۳/۱۲/۲۸
ارجاع: مدیرکل	

ملا

بسمه تعالی

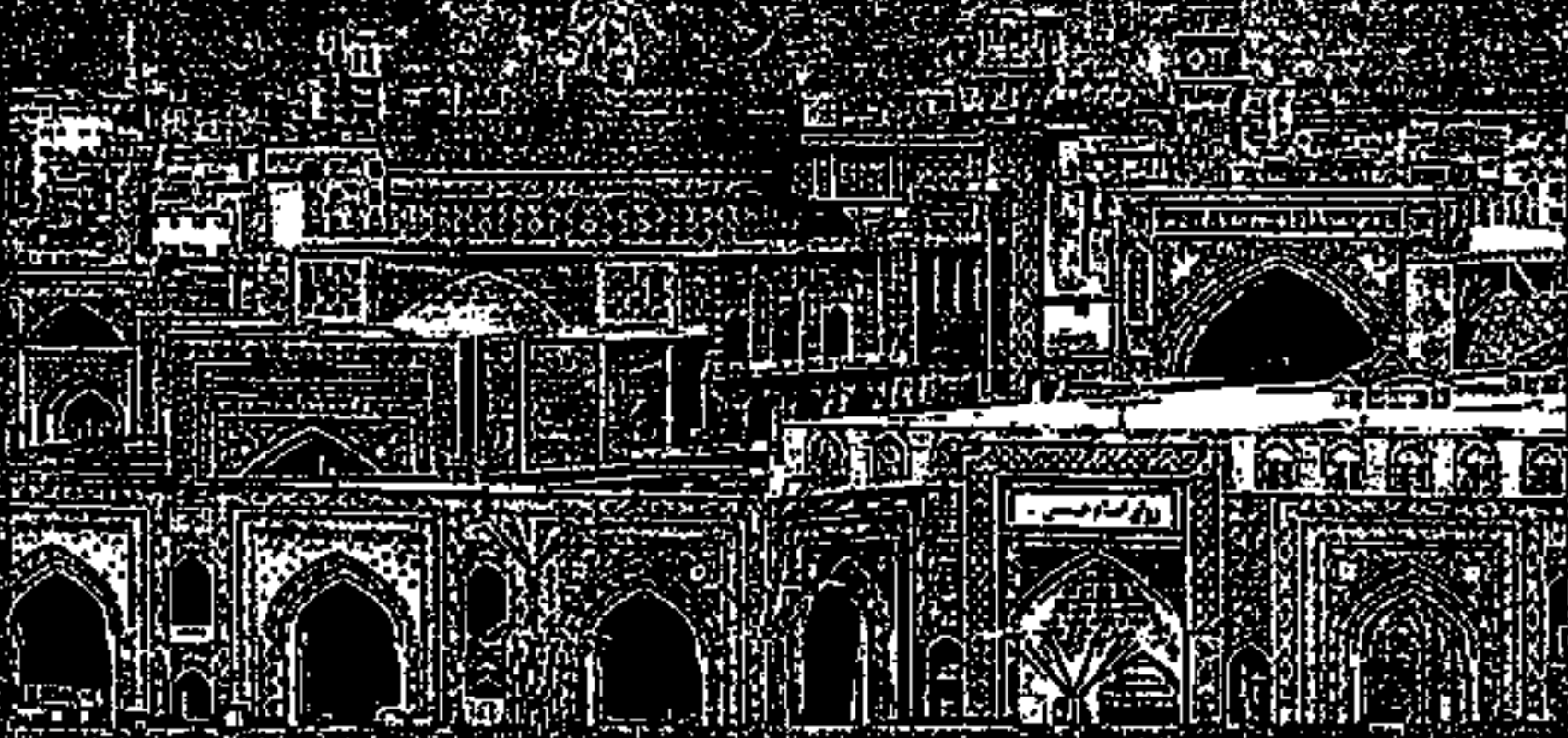
۱) صادره کرامت رستمی حاج محمد کرام الله

۲) صادره کرامت رستمی حاج محمد کرام الله

۳) صادره کرامت رستمی حاج محمد کرام الله

۴) صادره کرامت رستمی حاج محمد کرام الله

شیوه نامه

طراحی مساجد

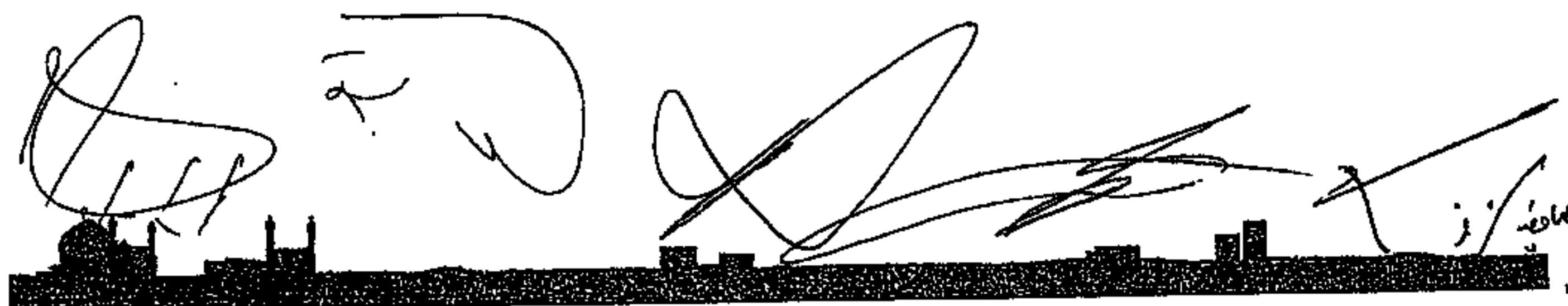
مقدمه

مساجد به عنوان یکی از مهم‌ترین مکان‌های مذهبی و اجتماعی، نقشی بی‌بدیل در فرهنگ اسلامی و جوامع مسلمان ایفا می‌کنند. این مکان‌های مقدس، نه تنها برای انجام اعمال عبادی استفاده می‌شوند، بلکه به عنوان محل تجمعات اجتماعی، آموزش دینی و محل ارتباطات مردمی نیز شناخته می‌شوند. بنابراین، طراحی و ساخت مساجد نیازمند رعایت مجموعه‌ای از معیارها و اصول است که هم زیبایی بصری و هم کارکردهای دینی و اجتماعی را تضمین نماید.

در این شیوه‌نامه، بر اهمیت ایجاد هماهنگی و یکپارچگی در فرآیند طراحی تأکید شده تا مساجد مورد طراحی و ساخت سازمان ملی زمین و مسکن بتوانند به بهترین نحو ممکن نیازهای شهروندان را برآورده سازند. همچنین، این شیوه‌نامه به دنبال ارتقاء کیفیت طراحی و ساخت مساجد است تا این فضاها بتوانند به عنوان نمادهایی از فرهنگ و هویت اسلامی - ایرانی، نقش‌آفرینی نمایند.

در این شیوه‌نامه، به مسائل مختلفی از جمله انتخاب مکان مناسب برای ساخت مسجد، طراحی معماری، توجه به نیازهای جامعه و رعایت اصول همسایگی پرداخته شده است.

امید است که این شیوه‌نامه بتواند به عنوان راهنمایی مؤثر، به ادارات کل راه و شهرسازی استان‌ها در فرآیند طراحی و ساخت مساجد کمک نماید و نقش مهمی در ارتقاء کیفیت و کارآمدی این فضاهای مقدس ایفا نماید.

۱. مکان‌یابی مسجد

زمین مسجد باید پاسخگوی نیاز های محل یا منطقه با توجه به مصوبه شماره ۳۰۶۷۶/۳۱۰/۳۰۰ مورخ ۸۷/۰۷/۰۶ شورایعالی شهرسازی و معماری ایران باشد.

در طراحی مسجد باید نکات زیر در مورد مکان‌یابی مساجد رعایت گردد:

۱- قرارگیری مساجد در مرکزیت تقسیمات چهارگانه (زیرمحله، محله، ناحیه، منطقه)

۲- مکان‌یابی محل مساجد جدید باید به صورتی باشد که دسترسی به معابر اصلی را دارا باشد

۳- رعایت فاصله ۱۰۰۰ متر بین مساجد محلی جمعیت محله.

۴- مکان مسجد بهتر است در محیط‌های خوش آب و هوا و شاخص شهری باشد.

۲. احکام فقهی در طراحی مساجد

۱. طراحی و ساخت به سبک معماری غربی که باعث ترویج فرهنگ بیگانه می شود حرام است.

۲. طراحی مسجد باید به گونه ای باشد که در عین سادگی از تزئینات کاخ گونه نیز پرهیز شود.

۳. صحن (حیاط) مسجد اگر جزء مسجد باشد ساخت حوض و کاشت درخت در آن جایز نیست ولی

اگر جزء مسجد نباشد، بارعایت مصلحت مانعی ندارد.

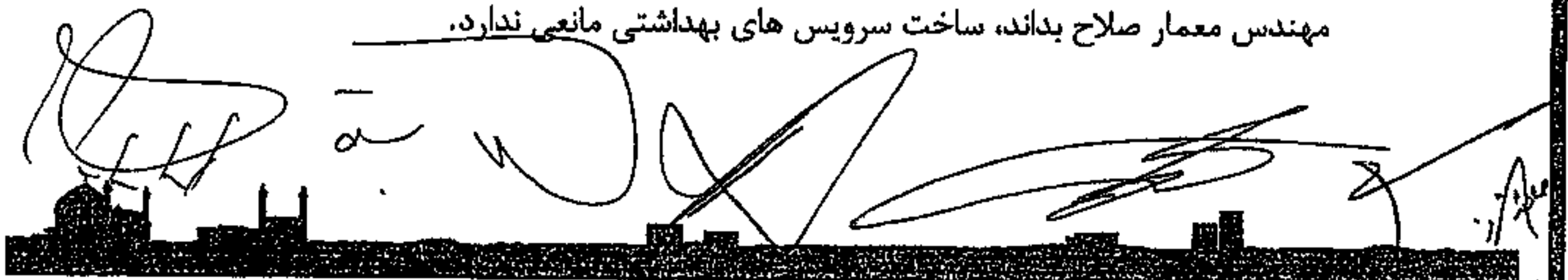
۴. ساختن کنگره و بالکن برای دیوار مسجد مکروه است.

۵. می‌توان سرویس بهداشتی مسجد را در طبقه منفی طراحی کرد اما به شرط اینکه نکات مربوط به

جلوگیری از سرایت نم و رطوبت و همچنین تامین تهویه و نور طبیعی کافی رعایت شود.

۶. در قطعه زمینی که برای مسجد وقف شده و در قسمتی که در آن نماز خوانده نشده، هر طور که

مهندس معمار صلاح بداند، ساخت سرویس های بهداشتی مانعی ندارد.

۷. گود برداری مسجد برای ایجاد موتورخانه مانعی ندارد.

۸. ستون در صف اول نماز در صورتیکه فاصل بین دو نمازگزار باشد اما در صف های بعدی که اتصال به صف جلویی برقرار است امکان پذیر باشد، جایز است.

۹. برای حفظ اتصال بین دو صف اگر مانعی وجود داشته باشد، مانع اتصال خواهد بود مگر اینکه به صورت شبکه ای با سوراخ های بزرگ باشد جایز است.

۱۰. محل سجده بانوان باید عقب تر از محل ایستادن آقایان باشد، مگر اینکه بین آنها حایلی مثل پرده باشد.

۱۱. محل نمازگزاران از سطح مکان امام جماعت پایین تر نباشد، نماز در طبقات متعدد در صورتی که اشراف بصری نداشته باشند اشکال دارد.

۱۲. در صورتی که امام و مأمومین مرد باشند، نباید مانع دید وجود داشته باشد، اما در صورتی که مامومی که دید ندارد زن باشد مانع اگر پرده یا مانند آن باشد اشکال ندارد.

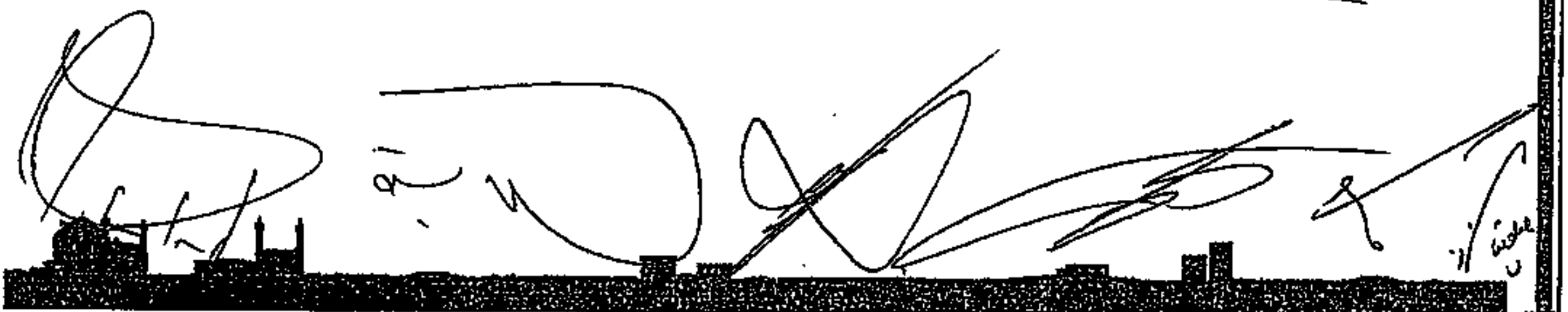
۱۳. حایل کوتاهی که مانع دید در جمیع حالت نماز نمی شود، اگر چه در حالت سجده مانع است اما در حالت نشسته نیست اشکال ندارد.

۱۴. احتیاط آن است که بین ردیف های نمازگزاران بیشتر از یک قدم فاصله نباشد.

۳. الزامات و توصیه ها در طراحی مسجد

۱،۴ الزامات و توصیه های مبانی نظری و اصول طراحی

با توجه به اهمیت بنای مسجد به عنوان ممتازترین بنای شهری و محل اجتماع مومنین و نمازگزاران درک مبانی طراحی مساجد با ارزش ایران و سایر کشورهای اسلامی از اهم وظائف طراحان می باشد و به این دلیل نکات زیر باید مبنای کار طراحی قرار گیرد.

توصیه ها	الزامات
۱- تبادل نظر با کارشناسان مرکز رسیدگی به امور مساجد قبل از شروع طراحی.	۱- اجتناب از طراحی بدون <u>منطق الگوهای</u> تاریخی.
۲- بازدید از حداقل ۵ مسجد فعال با معرفی امور مساجد جهت مطالعات میدانی و عملکرد واقعی مسجد.	۲- بازخوانی تعریف مسجد به عنوان فضای عبادت و بازشناسی کارکردهای آن
۳- نوآوری براساس سنت و پرهیز از نوآوریایی که از تشخص بنا می کاهد.	۳- رعایت اصل سادگی و پرهیز از تجملات و تزئینات اضافی.

۲.۴ الزامات طراحی مساجد

۱) در شهرهای تاریخی سرزمین‌های اسلامی مسجد به عنوان بنای شاخص در کنار سایر ابنیه عمومی جایگاه تثبیت شده‌ای داشته و عناصر آن مثل گنبد، سردرب و مناره ها به عنوان نشانه‌های شهری شناخته شده، مطرح بوده است. تشخیص و هویت نمادین بناء به عنوان ساختمان عمومی و یا قداست، ایجاب می کند بنحوی از بافت مسکونی یا تجاری اطراف متمایز باشد.

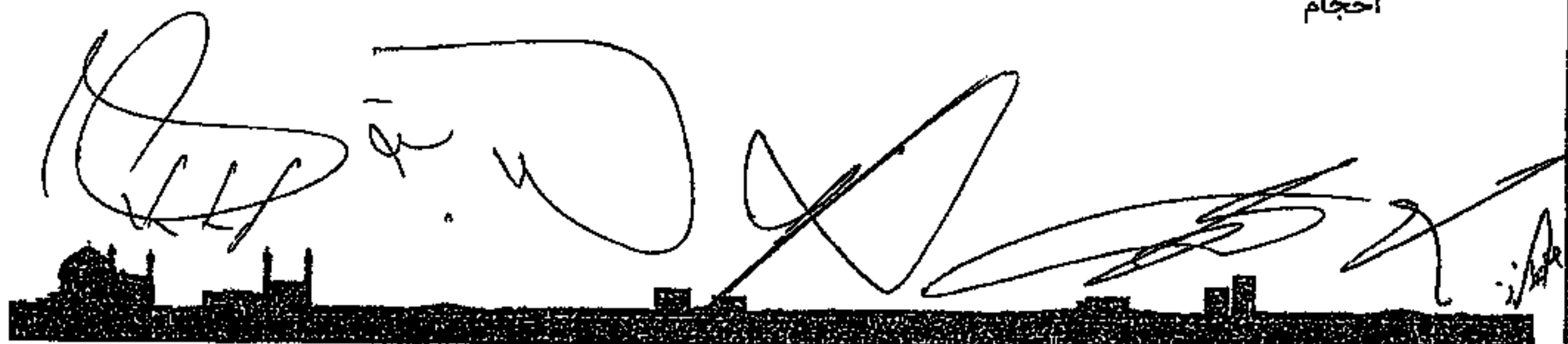
۲) رعایت اصل وحدت نظام حجمی و عملکردی فضاهای اصلی و جانبی مسجد به عنوان موضوع واحد بصورتی که شاخص بودن مسجد از جهت منظر شهری و عملکردی، غالب باشد.

۳) محوریت فضای عبادی (شبستان) و تبعیت فضاهای جانبی و الحاقی از آن

۴) بنای مسجد بعنوان مهمترین ساختمان جامعه اسلامی الزامیست با رعایت ضوابط و مقررات ملی ساختمان به طریقی طراحی و اجراء شود که علاوه بر مقاومت کافی برای ایستادگی در برابر خطرات بتواند در مواقع ویژه بعنوان پایگاه مدیریت بحران نیز مورد استفاده قرار گیرد.

۵) رعایت هندسه فضای شبستان بر محوریت قبله و همچنین رعایت جهت قبله در سازماندهی کلی

احجام

۶ رعایت سلسله مراتب فضاهای اصلی، جانبی و الحاقی در طراحی کلی که به شرح ذیل می‌باشند:

فضاهای اصلی:

• شبستان (ورودی، گنبدخانه و محراب).

• صحن (ایوان، رواق و ...)

• هشتی

• جلوخان (پیش فضا)

• سر درب ورودی

فضاهای جانبی:

فضاهایی که در ارتباط مستقیم با فضاهای اصلی (صحن و شبستان) می‌باشد.

• فرهنگی (کلاس‌های آموزشی و ...)

• خدماتی (آبدارخانه، دفتر روحانی و هیأت امناء مسجد، وضوخانه و سرویس های بهداشتی، انبار،

طراحی فضاهای چند منظوره)

• خانه عالم

• منزل خادم

• سایر فضاهای جانبی حسب مورد (کتابخانه، پایگاه بسیج و...)

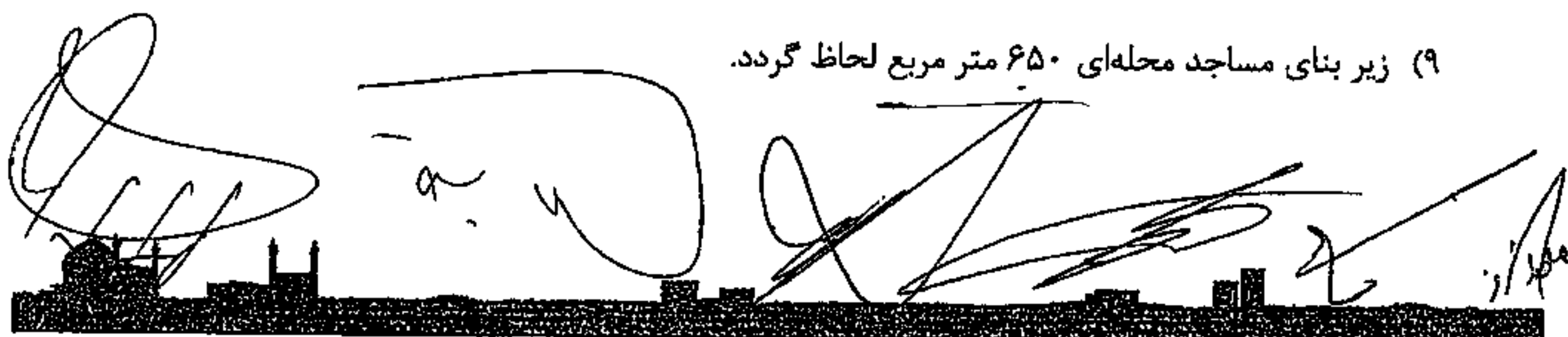
۷ طراحی شاخص سر در مسجد (بعنوان نماد شهری بدنه مسجد)

۸ مساحت اراضی مساجد محله‌ای حداکثر ۱۰۰۰ مترمربع لحاظ گردد. و در صورتیکه متراژ اراضی بالاتر

از ۱۰۰۰ مترمربع در نظر گرفته شود، نیازمند از اخذ تائیدیه از حوزه فنی و مهندسی سازمان متبوع

قبل از شروع فرآیند طراحی، می باشد.

۹ زیر بنای مساجد محله‌ای ۶۵۰ متر مربع لحاظ گردد.

(۱۰) حدود متراژ شبستان بین ۲۵۰ مترمربع الی ۳۰۰ متر مربع در نظر گرفته شود.

(۱۱) متراژ صحن (حیاط) حداقل ۱۵۰ متر مربع در نظر گرفته شود (این متراژ به جز سطح اشغال اعیان

مسجد می بایست لحاظ گردد).

(۱۲) در صورت محدودیت اراضی پیشنهاد می گردد فضاهای شبستان آقایان، فضای کفش کنی آقایان و

فراادخوانی، دفتر روحانی و هیأت امناء مسجد، دفتر بسیج، سرویس های بهداشتی، انبار و آبدارخانه

آقایان در طبقه همکف و فضاهای شبستان بانوان، خانه عالم، منزل خادم، دفتر فرهنگی، کتابخانه،

آبدارخانه بانوان و فضای کفش کنی بانوان در طبقه اول در نظر گرفته شود.

(۱۳) مساحت زمین مورد نیاز احداث مساجد محله ای در سایت های مختلف بنا به ضرورت های طراحی

شهری متغیر بوده و معادل کاربری مذهبی مصوب مدنظر برای احداث مساجد می باشد.

(۱۴) در مساجد محله ای حداقل ارتفاع مفید شبستان، از کف تا زیرسقف نیم طبقه ۴ متر مربع و از کف

نیم طبقه تا سقف حدود ۳ متر مربع می باشد.

(۱۵) تراز طبقه همکف حداقل ۵۰ سانتیمتر از کف گذر بالاتر باشد، و در صورت نیاز فضاهای زیرزمین به نور

طبیعی، حداقل ارتفاع همکف از گذر ۱۵۰+ سانتی متر باشد.

(۱۶) فضای خانه عالم (روحانی مسجد) حدود ۷۰ تا ۸۰ مترمربع در نظر گرفته شود.

(۱۷) فضای اتاق خادم مسجد حدود ۳۵ تا ۴۰ مترمربع در نظر گرفته شود.

(۱۸) به ازاء هر ۲۰ نمازگزار یک چشمه سرویس در نظر گرفته شود و الزاما ۲ چشمه از آنها (سرویس

بهداشتی آقایان و بانوان) باید مناسب استفاده معلولین طراحی گردد.

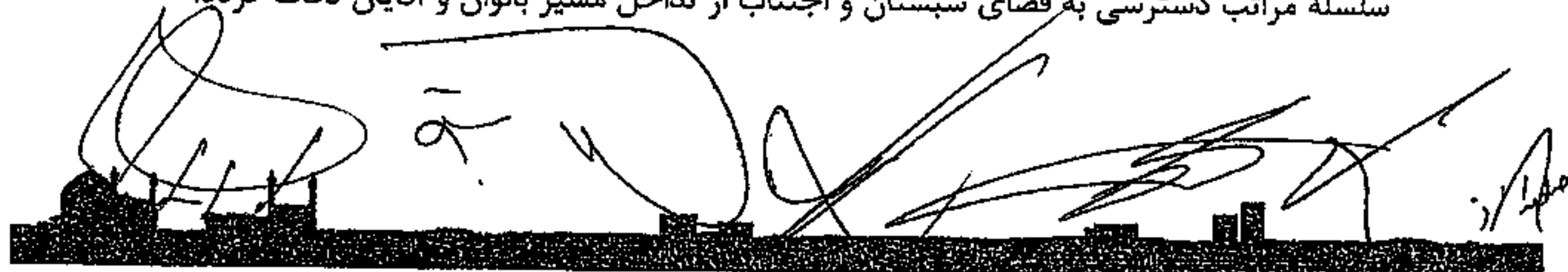
(۱۹) رعایت فاصله مناسب سرویس بهداشتی از شبستان لحاظ گردد.

(۲۰) طراحی سکو و پاشویه در سرویس های بهداشتی

(۲۱) طراحی حوض (برای تلطیف فضا) و تجهیزات لازم برای وضو و آبخوری در صحن

(۲۲) اولویت قراردادن دسترسی به فضای شبستان در سازماندهی مسیرهای ارتباطی درون بنا و رعایت

سلسله مراتب دسترسی به فضای شبستان و اجتناب از تداخل مسیر بانوان و آقایان لحاظ گردد.

(۲۳) اجتناب از ایجاد پله‌های نامناسب و امکان بهره‌مندی سالمندان، جانبازان و معلولین جسمی - حرکتی

(۲۴) سطح اشغال مسیرهای رفت و آمد و تجهیزات تاسیساتی و قفسه‌های وسایلی همچون جاکتایی، مهر و ... در طراحی منظور گردد.

(۲۵) ارتباط شبستان، صحن و سایر فضاهای قابل استفاده بصورتی طراحی شود که در مواقع خاص برگزاری نماز جماعت اتصال صفوف نمازگزاران ممکن باشد

(۲۶) سلسله مراتب فضاهای مسجد: جلوخان، هشتی ورودی، صحن، پیش ورودی به شبستان (ایوان، فرادا خوانی، رواق، کفش‌داری) و شبستان که الزاما باید در طراحی مد نظر قرار گیرد.

(۲۷) ارتفاع ابنیه اطراف مساجد (حد اقل سه پلاک) بایستی کمتر یا هم ارتفاع مساجد باشد.

(مصوبه ۸۷/۰۵/۰۷ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران)

(۲۸) توجه شود که به هر صورت، تراز مکان امام جماعت باید از تراز صفوف نمازگزاران هم سطح یا پایین‌تر باشد.

(۲۹) امکان دسترسی خودروهای امدادی از معبر اصلی به مسجد

(۳۰) در مساجد کوچک محلی حداقل عرض فضای محصور پله‌ها ۲۸۰ سانتیمتر باشد.

(۳۱) انجام مطالعات مکانیک خاک به منظور تهیه دفترچه محاسبات و نقشه‌های اجرایی سازه توسط مشاور ذیصلاح.

(۳۲) تهیه طرح سازه (دفترچه محاسبات و نقشه‌های اجرایی سازه) توسط مشاور ذیصلاح.

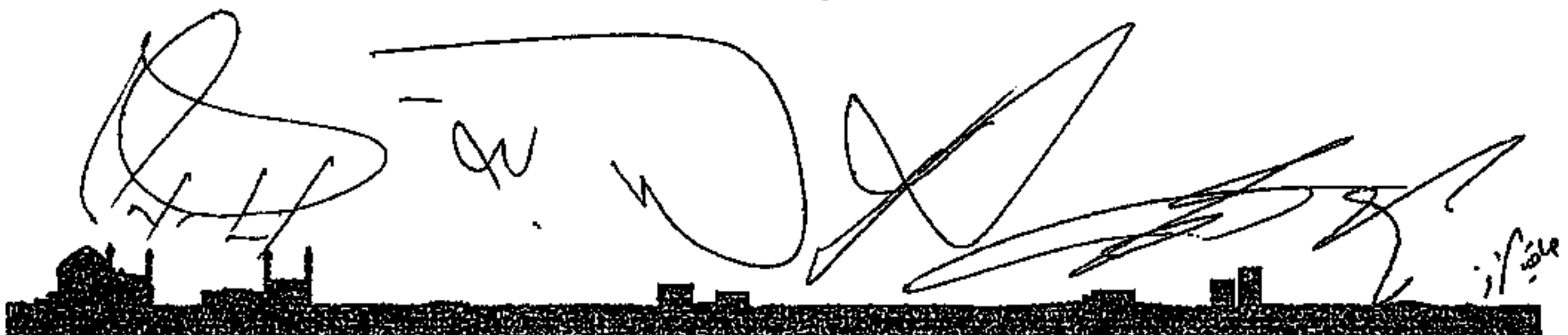
(۳۳) رعایت ملاحظات راهنمای طراحی و اجرای دیوارهای بنایی محوطه موضوع نامه شماره ۴۳۸۴۷/۴۲۰

مورخ ۱۴۰۳/۰۳/۲۱ معاون محترم وقت مسکن و ساختمان وزارت راه و شهرسازی

(۳۴) تأیید محاسبات و نقشه‌های اجرایی طرح توسط مراجع ذیصلاح مربوطه با مسئولیت ادارات کل راه و

شهرسازی استان‌ها

(۳۵) رعایت کلیه ملاحظات و مباحث مقررات ملی ساختمان در فرآیند تهیه طرح

تبصره ۱: ادارات کل محترم راه و شهرسازی استان‌ها می‌توانند در صورت ضرورت و با ارائه گزارش توجیهی متقن به دفتر طرح‌ها و الگوهای ساخت سازمان متبوع و پس از اخذ تأییدیه نسبت به تغییرات در سرانه‌های الزامات شیوه نامه ابلاغی اقدام نمایند.

۳.۴ توصیه های طراحی مساجد

- ❖ تا حد امکان باید ورودی شبستان به گونه‌ای طراحی شود که ورود نمازگزاران رو به قبله باشد.
- ❖ رعایت توازن، تقارن و تعادل در طراحی مسجد و فضاهای جانبی و الحاقی آن حتی‌المقدور توجه به ایجاد صحن دارای ایوان
- ❖ رعایت اصل طراحی درون گرا در مساجد
- ❖ رعایت تناسب هندسی عناصر معماری و آرایه های مساجد شاخص در طراحی
- ❖ استفاده از نمادهای مهم و اصیل مساجد به شرح ذیل :

۱ - گنبد‌های نار (نیم کره‌ای) مانند گنبد مسجد شیخ لطف الله در اصفهان و گنبد‌های دو پوسته مانند گنبد

مسجد جامع اصفهان

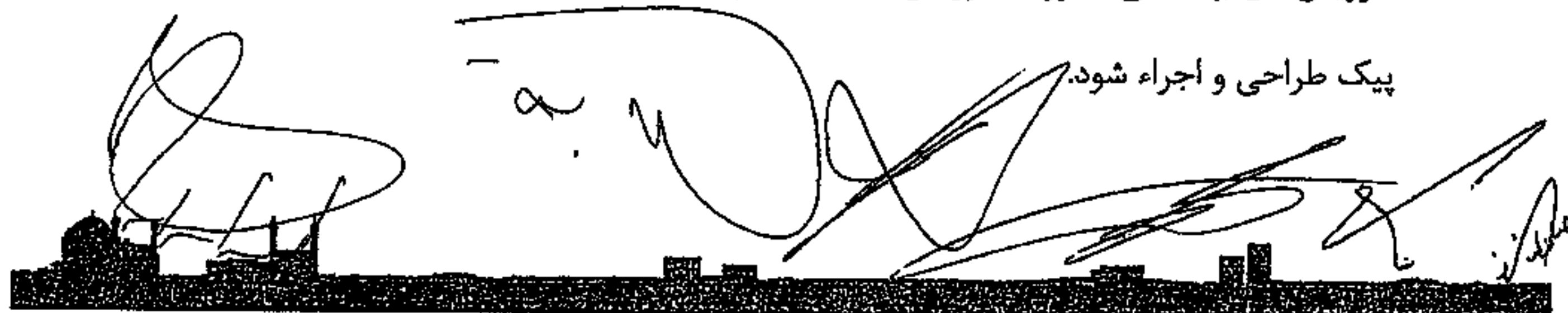
۲ - گلدسته متناسب با گنبد مسجد (در مساجد شیعیان الزاما باید تعداد گلدسته ها زوج طراحی گردد).

۳ - قوس‌های اسلامی - ایرانی

۴ - محراب

- ❖ حتی‌المقدور احداث سرویس‌های بهداشتی در نزدیکی درب ورودی و قرارگیری در دسترس عموم.
- ❖ جداسازی فضای وضوخانه و سرویس‌های بهداشتی.
- ❖ به علت استفاده بهینه از سرویس‌های بهداشتی که برای زمان پیک طراحی شده است بهتر است سرویس‌های بهداشتی بصورت سرویس‌های بهداشتی فعال و سرویس‌های بهداشتی ذخیره برای زمان

پیک طراحی و اجراء شود.

۴.۴ توصیه های رعایت حقوق همسایگان

- ۱- عدم سایه اندازی روی ساختمان و فضاهای باز ساختمان همسایه .
- ۲- عدم تعبیه پنجره های مشرف به ساختمان همسایگان در ارتفاع بالاتر از آنها
- ۳- نما سازی دیوارهای جانبی مشرف به همسایگان و دید عموم.
- ۴- رعایت عدم مزاحمت برای همسایگان در نصب و استفاده از تاسیسات مکانیکی و الکتریکی (از قبیل لوله های آب باران، هواکش ها، بلندگوها و سایر موارد).

